

GEBREK AAN BASISKENNIS OPVANGEN

● ● ● Wat?

Sommige leerlingen hebben gewoonweg onvoldoende basis om in het secundair onderwijs mee te kunnen. Ze presteren ondermaats of mislukken helemaal. Moet je dat gebrek aan basis als een gegeven beschouwen waarbij je je maar moet neerleggen? Integendeel, als je voor gelijke kansen in het onderwijs staat, verdient het opvangen van ontbrekende basiskennis een topprioriteit in je lessen. Er zijn tal van manieren waarop je leerlingen met een onvoldoende gevulde rugzak toch kennis kunt laten verwerven.

● ● ● Waarom?

Al vanaf de bovenbouw van het lager onderwijs verlaat de leerkracht geregeld het domein van de concrete werkelijkheid. Als leerkracht in het secundair onderwijs neem je met je klas nog vaker een kijkje achter de schermen van de waarneembare wereld. Geef je biologie, dan behandel je bijvoorbeeld de typologie van gewrichten, de onderdelen van gewrichten met hun functie en kenmerken, en de samenhang tussen gewrichten, spieren en hersenen die beweging tot stand brengt. In het vak elektriciteit moet je de klas het systeem en de wetmatigheden van elektrische circuits laten doorgronden. Dat soort kennis is van een heel ander niveau dan het alledaagse weten dat je op een knop moet drukken om licht te maken en dat je met je arm een cirkelbeweging kunt maken en met je hoofd niet.

Dat kijkje achter de schermen brengt een heleboel vaktermen met zich mee. Dit jargon verwijst in het beste geval naar iets wat in de concrete werkelijkheid bestaat (*gewrichtskapsel, stamper, legering, heirbaan*), maar vaker nog naar abstracties (*klimaat, feodaliteit*). Om deze abstracte begrippen betekenis te geven, gebruik je noodgedwongen begrippen als *element, factor, oorzaak, functie, type, eigenschap, voorwaarde, verschijnsel, stof, materiaal* ..., die op hun beurt ook weer erg abstract zijn.

Om nauwkeurig de logische en chronologische verbanden tussen feiten, begrippen of verschijnselen uit leggen, heb je bovendien complexe zinnen nodig, bijvoorbeeld samengestelde zinnen met onderschikking. Die verbanden kunnen ook nog eens op de meest uiteenlopende manieren worden uitgedrukt. Voor een causaal verband kom je in het Nederlands al gauw uit bij meer dan twintig wijzen van verwoording.

De basiskennis die leerlingen nodig hebben is dus veel meer dan een verzameling feitjes en technische woordenschat. Om de betekenis van bijvoorbeeld de term 'landschap' te achterhalen heeft een leerling drie soorten voorkennis nodig. Hij moet:

- verschillende soorten landschappen (bossen, weiden, velden, stranden, woestijn enzovoort) zelf of via beeldmateriaal hebben 'ervaren' (kennis van de wereld)
- bekend zijn met de termen die naar deze concrete landschappen verwijzen en over de taalvaardigheid beschikken om er op concreet niveau over te communiceren (algemene taalvaardigheid)
- vertrouwd zijn met vakoverschrijdende schooltaaltermen en uitdrukkingwijzen voor verbanden (schooltaalvaardigheid)

Elk van deze soorten voorkennis vergemakkelijkt de invulling van het begrip 'landschap'. Voorkennis op de drie niveaus levert nog veel meer begrip op. Wanneer deze basis er niet is, raken leerlingen niet verder dan inzichtloos memoriseren en reproduceren van leerinhoud. Ze verwerven geen

duurzame kennis, vaardigheden en attitudes. Dat speelt hen natuurlijk parten op het ogenblik dat ze die kennis als voorkennis voor nieuwe leerinhouden moeten gebruiken of in het werkelijke leven in praktijk moeten brengen.

● ● ● **Hoe?**

Als blijkt dat je leerlingen de genoemde soorten voorkennis niet in het lager onderwijs of elders (via thuismilieu, leeftijdsgroep, televisie, internet ...) hebben opgedaan, dan zijn er verschillende praktijken mogelijk waarmee je voorkomt dat dit een hinderpaal is voor het leren. Hoe groter het aandeel leerlingen met beperkte basiskennis in je klas is, hoe systematischer en intensiever je die praktijken moet hanteren.

Praktijk 1: terrein laten verkennen

Confronteer je klas niet vanaf het eerste moment met een uiteenzetting vanuit een abstract perspectief, in een voor hen onbegrijpelijke taal. Start met een insteek die de klas onderdompelt in een of meer situaties waarin de leerlingen het nieuwe begrip in concrete vorm kunnen ervaren. Leg de leerlingen een uitdagende probleemstelling voor zodat ze met elkaar, in kleine groepjes, aan de praat moeten gaan om daarop een antwoord te vinden. Dat praten gebeurt in een taal die nauw aansluit op die van alledag. Indien er woorden aan te pas komen die voor bepaalde leerlingen onbekend zijn, kan de betekenis vaak uit de context worden afgeleid; woorden kunnen worden ingefluisterd, door medeleerlingen of door jezelf. Zo speel je tegelijk in op lacunes in kennis van de wereld en in taalvaardigheid. Door over de schouders mee te luisteren kom je een heleboel te weten over voorkennis of lacunes daarin en spoor je mogelijke misvattingen op.

Zie ook gokfiche [Motiverende insteek](#)

Praktijk 2: voorkennis laten uitwisselen

Verdeel de klas in groepen en geef de leerlingen de opdracht om aan hun groepsgenoten te vertellen wat ze al weten over het onderwerp dat je gaat behandelen. Kies voor interactieve werkvormen die de leerlingen echt de kans geven om hun kennis met de anderen te delen, hoe beperkt die kennis ook is. De communicatie verloopt dan in niet specialistische 'leerlingtaal', die voor leerlingen met beperktere taalvaardigheid veel toegankelijker is dan de insidertaal die je zelf onbewust hanteert.

Ook hier geeft de samenwerking je de kans om de mate van voorkennis in te schatten, om door te vragen als je getuige bent van misvattingen of slecht verteerde schoolse kennis en om taal aan te reiken als de leerlingen hun ervaringen en voorkennis niet geformuleerd krijgen.

Zie ook gokfiche [Interactieve werkvormen](#)

Praktijk 3: een 'authentiek' voorgesprek houden

Zet een klasgesprek op waarin je peilt naar wat leerlingen al wel, nog niet of niet meer over een lesonderwerp weten. Gedraag je als een 'natuurlijke' vragensteller, die nieuwsgierig is naar wat de leerlingen (elders en op school) al aan ervaringen en kennis hebben opgedaan over het onderwerp. Reik de nodige taal aan als leerlingen hun verhaal niet verteld krijgen.

Zorg ervoor dat je meer doet dan vluchtig oproepen wat ze (nog) weten. Vraag voldoende door: wat bedoelen de leerlingen precies met wat ze zeggen? Zo kan je mogelijke misvattingen of papegaaikennis op het spoor te komen en er iets mee doen. Controleer voortdurend of alle leerlingen begrijpen wat een klasgenoot of jijzelf zegt: *Heb je dat ook al meegemaakt? Hoe ging dat?*

Heeft X gelijk als hij/zij zegt dat? Pendel geregeld van de alledaagsere verwoording naar een iets schoolser taalgebruik: En wat zou daarvan de oorzaak geweest kunnen zijn, denk je? Kun je precies beschrijven hoe je zoiets moet doen? Wat is de volgorde van de handelingen?

Blijkt uit het voorgesprek dat de voorkennis te beperkt is om de stap te zetten naar de lesinhoud, dan weet je precies welke aanvulling je moet (laten) doen en hoe grondig dat moet gebeuren.

Zie ook gokfiche: [Leerkracht-leerling interactie](#)

Praktijk 4: lees- en schrijfopdrachten geven

Spreek zoveel mogelijk taal- en informatieverwerkende vaardigheden bij de leerlingen aan. Taal en kennis je door ze te gebruiken. Om de stap naar de echte vaktaal en vakinhoud nog verder te verkleinen kun je regelmatig korte functionele leesopdrachten in je lesopzet opnemen. Ook verkennende en functionele schrijfopdrachten zijn een prima middel om leerlingen met schoolse kennis en taal te leren omgaan. Welke teksten je hiervoor kiest en welke opdrachten je geeft, lees je in de gokfiches [Leesteksten in de zaak- en praktijkvakken](#) en [Schrijftaken in de zaak- en praktijkvakken](#).

Praktijk 5: samenwerken met de taalvakken

Zet een samenwerking op met je collega's van de taalvakken. Volgens de leerplannen moeten de leerlingen in de les Nederlands leren informatie te verwerken uit studieteksten, informatieve teksten en instructieteksten of tijdens mondelinge uiteenzettingen. De leerkracht Nederlands heeft een grote vrijheid in de keuze van de teksten die hij hiervoor inzet. Hij kan die vrijheid benutten om te kiezen voor teksten die als 'steigers' kunnen dienen voor schoolse kennisdomeinen en waarin ook algemene schooltaalwoorden in een verhelderende context voorkomen.

De leerkracht Nederlands kan bijvoorbeeld de leerlingen de volgende vraag voorleggen: *Hoe komt het dat panda's en gorilla's en neushoorns stilaan verdwijnen?* De leerlingen krijgen drie teksten als informatiebron om deze vraag te beantwoorden. Ze leveren de leerlingen allereerst een verhelderende context voor de begrippen *oorzaak*, *factor* en *eigenschap*. Daarenboven reiken ze een portie basiskennis over dieren aan die voor het vak biologie zeer relevant is, inclusief vaktermen als *voedsel*, *zich voortplanten*, *leefgebied*, *huid/vacht*, *struik*, *exemplaar*, *zoogdier*. Dat zijn noodzakelijke opstapjes voor abstracter vakjargon als *voedselketen*, *evolutie*, *proces*, *voedselconcurrentie*.

Ook de Moderne Vreemde Talen, die wat keuze van teksten betreft eveneens een grote vrijheid genieten, kunnen een rol krijgen in deze wegbereidende actie wat kennis van de wereld betreft. Over de taalvakken heen kan het schoolteam afspreken om op gezette tijden een thema te behandelen of een project op te zetten dat een inhoudelijke opstap is naar een schools kennisdomein. Samenspraak tussen de leerkrachten taal en de vkgroepen van de verschillende algemene, technische en praktijkvakken (binnen een graad en bij voorkeur over de graden heen), kan zo leiden tot een structurele aanpak van het 'gebrek aan basis' dat het duurzaam en inzichtelijk leren van de leerlingen zo vaak en grondig in de weg zit.

Zie ook de gokfiches:

- [School- en vaktaal aanbrengen](#)
- [Groepswerk: werken met heterogene groepen](#)
- [Werken met talig heterogene groepen](#)
- [Motiverende en uitdagende opdrachten](#)

● ● ● **Voorbeelden**

- Lesvoorbeelden van de praktijken 1 tot en met 4 vind je in de fiches waarnaar wordt doorverwezen.
- Voorbeelden van praktijk 5 vind je in de reeksen [Sesam en Tatami](#). Dit lesmateriaal voor het vak Nederlands bestrijkt verschillende schooldomeinen: geschiedenis, aardrijkskunde, biologie, psychologie ...